

B. C. D.

LIBRI PRIMI
SECTIO I, CAPVT I.

De

Medicamentorum eorumque Facultatum notione in genere.

Dicturis de medicamentorum Facultatibus merito exponendum est, quid sit medicamentum, quidque facultas medicamenti. Medicamentum sine dubio in genere est materia remedii, καὶ ἔχοχιν h. l. pharmaceutici, ex regno tricorpore desumptum & ad hominem relatum. Omnia nempe in toto macrocosmo si considerentur ad corpus humanum, illud vel *iuuant*, vel *lidunt*, vel *medio modo se habent*. Quae *iuuant*, sunt vel *alimenta*, vel *medicamenta*; quae *lidunt*, vniuersali notione sunt *venena*; *mixta*, seu quae medio modo se habent, partim *iuuant*, partim *lidunt*.

Hinc *acceptio* horum vocabulorum alia latior est, alia strictior. Latiori enim & laxiori significato singula saepe inter se confunduntur, siue quoad totum, siue quoad partes distinctas & certas respectus fiat. Sic ut *cibus* remedium est famis, *potus* sitis; ita vel apud ipsum *Hippocritem* *alimenta* improprie & latius dicuntur *Φαγομαχα*, qui ipse terminus ἀπο τῆς Φάγειν ἀκκ, a *ferendo* *remedium* dictus rem omnem illustrat magis. Sic *medicamenta* eodem nomine veniunt vel accipi possunt, quod, improprie licet, alant *calidum*, seu *corpus*.

A

Sic

Sic veneni notionem eleganter explicat *C. Cassius IC. in lege 236. de V. S.* Locūs ab *Egid. Menagio amanit. iur. ciu. c. 43. p. 425.* laudatus hic est: qui venenum dicit, adiicere debet, vtrum malum, an bonum? Nam & medicamenta venena sunt: quin eo nomine omne continetur, quod adhibitum naturam eius, cui adhibitum esset, mutat: cum id, quod nos *venenum* appellamus, Græci *Φάρμακον* dicant. Apud illos quoque tam medicamenta, quam quæ nocent, hoc nomine continentur. Inde adiectione alterius, nomine distinctio fit. Admonet nos summus apud eos Poetarum *Homerus.* Nam sic ait, *Φάρμακα πολλά μὲν ἔοδλα μεμυγμένα, πολλά δὲ λυγρά.*

Nimirum *μέσον* quidem est hoc vocabulum, vsu tamen magis hodie pro noxio sumi consuetum, amplissima licet in latitudine. Quod si quis nouerit, facile capiet, quare inter venena ab autoribus etiam calx viua, pix, *minium*, imo nihil non corpori aduersum referatur. Et hinc apud *Scaligerum* venena agere dicuntur primis, secundis & tertiis qualitatibus.

Speciatim vero medicamentum est, definitore *Galeno l. 1. c. 1. de simpl. med. facult.* omne id, quod naturam nostram alterare potest; alimentum, quicquid substantiam augere, subintellige ex *l. 33. de temperam. c. 2.* substantiam insiti caloris, seu natiui. Omne enim, inquit ibidem, *nutrimentum*, quatenus nutrimentum est. animalis calorem auget.

Notandum tamen duplici nomine augeri calorem, aliquando quoad eius substantiam, aliquando quoad eius qualitatem, teste *Gal. l. c. 4.* Substantiam magis adaugent alimenta, qualitatem alterant medicamenta, id quod si ex nostris principis ad sanguinem & serum applicetur, euidentissime rem omnem licet intelligere. *Alimenta* itaque *nutriunt* substantifice assimilantur, accedunt, & immutatione in massa sanguinea facta, in supplementum consumpti & dispalescentis cooptantur. *Medicamenta* alterant calorem & superantur, ferente id eodem & correcto, predominante item & actuante.

His perpenfis, vi contrariorum *venena* erunt, quæ & substantiam & qualitatem calidi natiui corruptum erunt, eumque subiugant,

DE MEDICAMENTORVM EORVMQVE FACULTATVM NOTIONE. 3

iugant, superant & destruunt, magis vel minus, ut compages principiorum vitalium fatiscat & machina moueri desinat.

Adeoque *alimenta* corpori *similia* sunt, saltim in fieri, conuenientiam habent, in succum & sanguinem conuerti apta; *medicamenta diuersa*, vt diuersum statum, seu alterum a priori, approximantem tamen statui naturali inducant; *Venena aduersa* sunt, sanguini, sero, calori & corpori hinc toti, eiusque vitæ.

Merito autem *mixtam classem* ponere sustinemus, earumque iterum *triplicem*: Primæ classis sunt *alimenta medicamentosa*, vel propositione conuersa, medicamenta alimentosa, vt petroselinum, condimenta ciborum & cibi quidam ipsi, sinapi, iuscula crocata & vinosa, gelatina cornu cerui, mel, saccharum, bellaria & similia, quorum in parte hygiene fieri solet mentio.

Secundæ classis sunt *alimenta venenosa*, vel *vice versa*, quorum hinc vsus vel nullus, vel parcior, vel correctus esse debet, quod exemplo fungorum, prunorum suo modo cereorum, cucumerum, ouorum barbi piscis & similium claret, quorsum cicuta loco petroselini apposita, hyoscyami radices comestæ, poma amoris, mala infana &c. referri queunt.

Tertiam classem constituunt *medicamenta venenosa*, & *venena medicamentosa*, quorsum referre par est purgantia *ἀνω καὶ κάτω*, tum generatim, vt id largiamur Helmontio & Paracelso, tum ex his *δραστικότερα*, colocynthiaca, helleborum album, esulam, & alia, cum primis antimoniata.

Vt taceamus, venena mitigata euadere posse saluberrima medicamenta, & hinc illud valere sæpe: vbi virus, ibi virtus, item posse alia quædam in se bona & corpori amica, per accidens noxia & venenata euadere, de quo mox.

Singula hæc ita dicuntur relata, vt diximus, ad hominem, noto enim notius est & homini venena esse, quæ aliis animantibus brutis alimenta præbent, vt *aranæ gallinis*, *cicuta sturnis*, & contra ea brutis venena esse constat, quæ homini medicamina sunt, vt *aloe vulpibus*, *nux vomica canibus* & aliis.

Homo nempe medicamentorum & omnium horum veluti regula est & norma, iuxta quam reliqua omnia huic collata calida,

4. lida frigida, humida, sicca, alimenta, medicamenta ac venena dici oportet; vid. *Gal. l. 1. de temp. c. 9. p. 28.* seu omnium medicamentorum vires, qualitates & effectus mensurandi sunt ex caloris naturae actione, ceu ad regulam Lesbiam. Regula Lesbia est, iuxta *Philosophum l. 6. de morib. c. 14.* quae ad obiectum se accommodat; ut statua Polycleti, autore *Galeno l. c. l. 1. de temp. c. 9.* Canon appellata, inde adeo id nomen sortita, quod partium inter se omnium competentiam ad vnguem habeat. Verba *Philosophi* haec sunt: *Structura Lesbia regula plumbea est, nam ad lapidis figuram torquetur & inflectitur, neque regula eadem manet.* Nihil conuenientius dici poterit. Omnium enim istorum diribitor est archeus, ad omnia pro modulo suo se accommodat, & effectus hinc diuersos, imo saepe plane contrarios sistit, ut medicamentum v.g. purgans sudorem moueat, sudoriferum, quale est opium cum primis, aluum laxet, vel urinam cieat: quod toto die in praxi videamus.

Sed prius, quam de hoc dicamus ulterius, explicandum restat, quidnam facultatis nomine significetur. Facultas iuxta *Gal. l. 1. de S. M. F. c. 1.* causa quaedam effectrix est, seu agendi quaedam vis, *δύναμις, ἐνέργεια*, potentia. Dari enim quandam facultatem, in purgantibus quidem medicinis purgatoriam, vomitoriis vomitoriam, sternutatoriis sternutatoriam, becchicis becchicam, & in vnoquoque alio opere peragendo, quae denominetur ab eo quod ipsa efficit, fere non est qui ambigat.

Estque haec facultas duplici in differentia. Alia enim 1. agunt per se, ac primario; alia effectum sortiuntur per accidens, & secundario, vnde huc pertinet distinctio inter causam vniuocam & æquiuocam, & agens agere non tam iuxta modum actiuitatis suae, quam receptiuitatis subiecti. Sic camphora calefacit per se, refrigerat per accidens, dissipando & rarefaciendo. Sic aqua frigida refrigerat per se, ipso sensu teste. Per accidens vero & febres inducit, & tetano prodest, teste *Coo 5. aph. 21.*

2. Alia agunt & exerunt hanc facultatem suam actu, alia potestate; illa velut de presenti; haec, ut *Gal. l. c.* loqui amat, in futuro tempore, seu cum aliqua mora; ut actu calefacit ignis, refrigerat glacies, humectat aqua, siccatur creta; potentia calefacit piper, pyre-

DE MEDICAMENTORVM EORVMQVE FACVLTIATVM NOTIONE. §

pyrethrum, castoreum; refrigerant acida, præcipitantia; siccat spiritus vini. Actualis illa vis magis in qualitatibus passiuis emittens est, in humectando & siccando; potentialis in actiuis, calefaciendo & refrigerando. Hinc potestate ea esse dicimus, quæ quod dicuntur id nondum sunt, sed facile id fieri possunt, Gal. *lib. de temp. c. 4.*

Potentia ergo hæc limitata est ad ipsum actum, seu intelligitur actuandi potentia, vt actu talia fiant, ac quod actu talia sunt, id a nobis accipiunt, *id. ibid. l. 3. c. 1.* vnde regula illa: frustra est potentia, quæ non deducitur vel deduci potest in actum. Et hæc ipsa deductio in actum non solum necessaria in iis, quæ manifestis qualitatibus gaudent, quod vult *Sennertus l. 3. prax. p. 2. sect. 2. c. 7. p. 386.* secutus *Zabarellam*, qui in actum deduci esse ait, cum qualitates, quæ in mixtione contrariorum contemperatione atque amicitia quasi absconditæ latebant, mixtione soluta sensibiles fiunt; sed etiam in occultis dictis, quod negant dicti autores, arguentes, quod qualitates occultæ corpore, cui insunt, etiam integro manente, nihilominus sese exerere, & in alia agere possint, vt in magnete, vitro antimonii & similibus manifestum sit, vnde & eorum rationem infirmam scribit *Sennertus l. c.* qui aurum nullam in corpus nostrum habere efficaciam statuunt, ideo quod a calore nostro solui non possit.

Certum potius est, quicquid non actuatur, seu in actum deducitur a calore nostro, illud eundem vel corpus non afficit, seu venenum fuerit, seu alimentum, seu medicamentum. Sed hæc magis patebunt, vbi de viribus his seu modo agendi specialius agemus. Dicendum enim prius est de quibusdam diuisionibus & classibus medicamentorum.

Sic 1. aliud *simplex est, vel compositum.* Simplex vnum est numero, in se consideratum, compositum duo vel plura inter se mixta notat. Simplicia nempe medicamenta sunt illa ipsa, quæ ex vegetabilibus, animalibus & mineralibus alterandi illa, generaliter accepta, vi pollent. Neque enim nisi tria hæc regnantur, licet nonnulli marina, vel metallica, aliaque *seorsim* recenseant. Liberum interim est & perinde, prout quis partiri illa velit, quæ

videntur disparata, an omnia ex vegetabilium genere ad regnum vegetabile, ex animalium genere ad animale v. g. referre, respiciendo originem; an vero, attendendo naturam & similitudinem seu conuenientiam, etiam ex utroque hoc deprompta mineralibus accensere. Sic tartarus respectu originis suæ ad vegetabilia spectat, intuitu vero naturæ suæ ad mineralia pertinet. Sic & lapides cancrorum, testacea, calculos &c. animalia suggerunt, & tamen conueniunt magis cum mineralibus.

2. Aliud est *crudum*, vel *preparatum*; crudum vocando, idem quod simplex, vsui vel mixturæ cum aliis nondum aptatum; præparatum vero, quod illud iam obtinet; seu præparatum sit grossiori modo, Galenice, vel subtiliori & chimice. Receptum vero in specie vsu est, præparata vocare puluerisata, & affusione aquæ destillatæ conuenientis lauigata, vt lapides cancrorum præparati, cornu cerui vsutum præparat. Est quippe horum vnumquodque hoc ipso iam ita præparatum, vt statim assumi queant. Nihil igitur miri est, ait Gal. l. 3. de temp. c. 1. si medicamenta quoque primum quidem in parua & tenuia frangi postulant, vt actuari melius possint; secundo loco, vt tempore aliquo, tamen etiam minio, corpori nostro, quo actuentur, sint adiuncta.

3. Aliud *internum*, aliud *externum*, aliud vero *mixtum*. Valet de his regula Galeni l. 3. de temp. c. 3. p. 45. Nihil foris, intusque parem agendi facultatem habet. Alia quippe est actuandi seu calorem afficiendi & recipiendi ratio. Hinc curiose hæc ipsa quoque seligenda sunt, & vel non interne propinanda, quæ externo solum destinantur vsui, vel vice versa. Sic gialapâ interne solum purgat, sic arsenicum externe fere solum adhibetur, vt & mercurius sublimatus, butyrum antimonii, aliaque summe actiua. Sic aloë, colocynthis, spiritus vini, olea &c. interno & externo vsui inserviunt.

Hinc coronidis loco ex dictis patet, (1.) *alimenta temperata esse, nec adeo actiua, sibi relicta, medicamenta magis actiua esse, itidem tamen in sua latitudine; summe vero omnium actiua esse venena.*

(2.) *Quæ interne vires suas exerunt; etiam valde actiua & potentes, externo vsu non nisi refractas exhibere, exemplo opii, & purgan-*

gantium, adeoque largiori & longe maiori quantitate ibi applicanda. *Quæ vero externe potenter vires exerunt, non nisi refracte & parcissime interius propinanda, exemplo cantharidum, & similia.*

(3.) *Quæ vero resolui apta magis sunt, vel etiam diuersum respectum agendi obtinent, alia interne & externe potenter vires exprimunt.* Sic mercurialia utroque modo cum fructu adhibentur. Sic spiritus vini, sed diuerso fine, interius hauritur, & extus applicatur; par ratio est vini ipsius, aloes & aliorum.

Merito ergo medicus, tanquam naturæ minister, eiusque arcanorum promus condus, de actione & cognitione harum facultatum debet esse sollicitus, ne, quod aiunt, medicamenta fiant gladius in manu furiosi, vel saltem, ne empirice procedatur, solo effectu citra rationem obseruato.

LIBRI I. SECT. I. CAPVT II.

De

Principiis agendi.

Duo hæc summa quasi capita sunt obseruanda, tanquam fundamenta omnis doctrinæ huius, de materiæ medicæ seu medicamentorum facultatibus; 1. *principia agendi*, vnde fluat & producat vis ista, in quibus resideat, cui adscribenda sit, quare ita agat, calefaciat v.g. humectet, refrigeret, siccat; 2. *principia cognoscendi*, an ita agant; Verbo τὸ ὄτι, & τὸ διότι. Licet vero videatur contra principia analytices esse, prius de causis, quam de effectu sciscitari & disquisitionem instituere; distinguendum tamen est inter facultates iam inuentas & inueniendas. In his sine dubio necessarium est, τὸ ὄτι prius indagare, non item in illis. Hoc enim esset actum agere, cum per tot secula iam cognitum sit, hæc emollire, hæc purgare hæc somnum ciere. In eo solum & potissimum iam medici munus consistit, vt & nouerit quæ sint, & quare sint, cognita habeat intimius, & scientificè hinc procedat.

Principium igitur agendi hoc constituunt *qualitates*, seu *crasis*,

§
 crasis inde resultans. De his, quid sint & quomodo se habeant, plura dici possent, a Philosophis repetenda; suffecerit nobis hoc loco intelligere tum *modum*, quem exprimunt concursu & miscela sua siue elementa, seu potius principia chimica, tum *effectum* exin resultantem, relatum ad calidum innatum corporis humani.

Vnde clarum esse potest, quare nec *substantia* ipsa proprie loquendo dicatur agere, nec quantitatis vlla sit efficacia, sed vtraque respectu magis modi miscelæ, modi efficiendi & afficiendi considerari debeant.

Diuiduntur hæc qualitates in *manifestas* & *occultas*. Manifestas vocabimus, quarum effectus sensibus inuestigantibus magis occurrunt; occultas, quæ eosdem fugiunt magis, vt solo effectu, citra patentem modum, sint conspicuæ.

Habent hæc fundamentum in ire; innituntur qualitates seu modi hi afficiendi modis, gradibus & proportioni mixtura, vnde huc referenda doctrina de principis rerum, & cum primis chemicis, tanquam scientiæ medicæ magis aptis, seu omnibus potius coniunctim spectatis. Vnde definitio qualitatis illa potius hoc loco valet; qualitas est, per quam substantia est efficax, seu quæ mouet sensus; quam altera, qua per qualitatem intelligitur accidentalis, quæ essentiam rei constitutæ consequitur, aut eidem extrinsecus aduenit.

Calida vel *frigida* dicuntur, quæ calorem innatum, seu sanguinem, partes sulphureas balsamicas, vel intendunt, vel deprimunt, quorum illud de calidis, hoc de frigidis verum est; *Humida* & *sicca*, quæ serum seu lympham alterant, humida augendo defectum, sicca minuendo exuperantiam. Hæc vero sunt principia vitalia, sanguis & serum, quæ in his inueniunt remedia; vt vel ex summi conditoris providentia eminentissime pateat, & hanc ipsam philosophiam esse longe elegantissimam & verissimam, ea solum occasione deturpatam, quod a non intelligentibus citra subiecti intuitum vanis speculationibus intellectus fuerit obrutus.

Actiuus magis est sanguis; Ergo actiuæ dicuntur, quæ sanguinem alterant, calidæ vel frigidæ. Passiuum magis est serum;
 Ergo

Ergo passiuæ dicuntur, quæ seruum hoc magis respiciunt, quod ex superioribus patet. Relinquunt vero effectum vel explicite & confestim, vel implicite & in recessu quodam. Ex eoque agendi & reagendi vel applicandi proportio emergit.

Qualitates secundas vulgo vocant, quæ ex primis, a calore, & frigore, ex humiditate & siccitate oriuntur; Imo id ad tertias quoque referunt nonnulli. Recte vero *Sennertus* affirmat *l. de cons. & diss. chim. c. ii. p. 145. & p. 170.* neminem e Peripateticis demonstrasse, quomodo secundæ qualitates, sensibiles scilicet, e primis oriuntur. Idque ex eo quoque illustrari potest, quod occultæ dictæ, licet non sine primis illis, ex iis non oriuntur ex confesso. Hinc & *Scaliger. Ex. 297. t. 4. p. 871.* falsum esse, ait, secundas ac tertias qualitates a primis oriri; nihilo enim magis ab illis oriri saporem, quam risum.

Non sunt considerandæ qualitates, vt quædam sola accidentia, nescio vnde deducta, sed velut modi entis, modi materiæ, & effectus mixturæ, adeoque potius in concreto. Abstrahere enim nihil est aliud, iuxta *Logicos*, quam ex iis quæ coniuncta sunt, alterum sine altero considerare; concretum vero notat attributum cum substantia conceptum. Vnde plus est in conceptu concreto, quam in abstracto. Quando igitur calidum dico, intelligo v. g. simul, quod partibus vel salinis rarefactiuis, alcalinis, vel sulphureis balsamicis pollet, & sic porro.

Symbolizant inter se qualitates primæ, secundæ, tertiæ, & ipsæ occultæ; Denominatio vero fit ab eo, quod, ipso *Galeno* assentiente *l. 1. de temperam. c. 1.* in mixtura præpollet. Referri huc potest definitio temperamentû physici, quod sit qualitas ex mutua actione & passione miscibilium elementorum, seu primarum qualitatum resultans.

Per quæ quid agit, per eadem cognoscitur; cum ergo median-
tibus qualitibus agant simplicia & alia medicamenta, diuerso respectu & indices esse possunt, & effectus. Neque enim textura illa particularum, vis illa & potentia præsens, si corpori applicetur, iners & deses esse potest, sed exerit sese; relata sunt causa & causatum, agens & patiens. Posito itaque, in hoc vel illo exu-

perare qualitatem aliquam actiuam, sine dubio illam sibi relictum exeret in corpore, calefaciet, vel refrigerabit. *Indices* sunt mixturæ, *negatosos*, & particularium, v. g. sulphurearum, salinarum, mercurialium &c. *Effectus* vero edunt in corpore. Hinc indices in primis qualitatibus diximus quod sint caliditas, frigiditas, humiditas, siccitas, explorata vel ipso sensu immediato, vel per qualitates secundas, vel tertias; Effectus vero alteratio, calefacere, refrigerare, humectare vel ficcare.

Adeoque, vt hæc magis clareant, *calidum* e. g. dicitur duplici modo 1. *intuitu qualitatis* eius, quæ exuperat in mixto, seu elementaris, ignea, concipiatur, seu a principiis actiuis, cum primis sulphure expanso, seu a particulis aliis iuxta *Carsesum* deducatur; 2. *intuitu effectus* ad hominem. Vnde eleganter *Gal. l. 3. de temp. c. 6. p. 50.* Potestate calidum, vt ad hominem est, *inquit*, (ex speciebus eorum, quæ ex eo, quod in ipsis præpollet, calida dicuntur) *quicquid, homini applicatum, naturalis eius caloris vel qualitatem auget, vel substantiam.* Et vt hoc addamus, sulphurea balsamica ex medicamentis magis substantiam, salina volatilia magis qualitatem respiciunt.

Notandum vero (1.) quod iam supra monuimus, *fortiri hæc ipsas qualitates non semper effectum vniuocum & sibi similem, sed quandoque æquiuocum seu dissimilem, per accidens.*

(2.) Cum calor noster vnus quidem sit substantia & origine, diuersus tamen ratione operis determinati in his illis membris præstandi, vt in ventriculo chylificet, in corde sanguificet, in aliis alia peragat, adeoque sit temperamentum aliud generale, commune, vniuersale; aliud specificum, quod *ιδιόσυγκρίτων* vocant, vbi non tam calidum generatim agit, vt calidum, sed vt *sic calidum*, determinatum & specificatum quasi: ita etiam effectus medicamentorum duplex est, vt alterent vel absolute & generaliter, vel specificè, seu vt sic.

Qualitates itaque manifestæ primæ, secundæ, tertiæ, & occultæ ab his diuersæ, reuera dictæ nobis videntur a modo efficiendi corpus nostrum, vnde principia agendi & cognoscendi vtique in hoc conspirant, facta hinc sensim confusione & abstractione.

petre

B

Cum

Cum enim sensus & intellectus nos deducant in cognitionem & æstimationem vniuscuiuscunque rei, his quoque explorata medicamenta innotuerunt, per obiecta sensuum communissima. Cumque sensus tactus magis grossus & corporeus sit, ille quoque corporeo suo contactu primum affiendi modum exprimit, a qualitatibus tactilibus primis primo de sumpto iudicio, v. g. obiecti patibilis qualitas est calida, frigida, humida, sicca; affiendendo hoc modo & hoc sensu corpus. Ergo inde collegit intellectus: *Quicquid est calidum, illud corpus calefacit, simile enim auget simile, tale additum tali reddit illud magis tale.* Et sic consequenter: quicquid est frigidum, humidum, siccum, id refrigerat, id humectat, id siccatur corpus.

Quæ enim liquidum aliquod corpus vel vaporem etiam communicant, humectant: quæ humorem vel alium liquorem elidunt, exsiccant, vt inferius pluribus.

Utque hæc de qualitatibus seu viribus actu talibus valent, quarum effectus est manifestior; ita quæ licet non in instanti, paulo post tamen edidere effectum confirmilem, ex hoc iudicata sunt: v. g. vt in tactus sensu maneamus, si applicatum corpori etiam actu non calidum, calorem tamen vel ruborem, v. redinem, vel refrigerium induxit, inde conclusum fuit, & hoc esse calidum, hoc esse frigidum, vt non referamus quædam per se, quædam per accidens id præstare.

Adeoque hæc distinctio enata est, inter calefaciens actu, & potentia; & primæ hæc qualitates sunt dictæ & æstimate, an calidum, frigidum, humidum, siccum sit mixtum, vnde & primis qualitatibus agere dicuntur vel hodie, quæ calefaciunt, refrigerant, humectant, vel siccant. Cumque effectus hic ex reliquis quoque resultet, vt in sequentibus dicemus, vt primæ hæc dictæ velut ex secundis ortæ sint, hinc sensim id tribui cœpit omnibus qualitatibus secundis, vt ex primis ortæ putarentur, inuerso rerum ordine.

Talismodi vero indices & effectus etiam in secundis dictis spectandi sunt. Secundus nominabimus per iam exposita, a secundo quasi affiendi modo, facto vltiori per contactum examine,

seu quod consistant in qualitatibus tactilibus secundis dictis a Philosophis; inde enim emergit & sensui patet, an corpus sit raram, densum, crassum, tenue; an asperum, glabrum, laeve, molle; an durum, leue, graue, viscidum. Effectus vero in aliis certus, in aliis saltem probabilis a priori intellectui subnascitur; quæcunque sunt mollia, illa emollire, aspera rubefacere, crassa incrassare, tenuia incidere, rarefacere, &c. vnde qualitatibus secundis agere dicuntur, quæ hoc præstant.

Possunt vero commode huc quoque referri figuræ particularum, quarum aliæ sunt rotundæ, aliæ quadratæ, aliæ cuspidatæ, vnde & effectus diuersus consurgit. Præstat enim singula hæc coniungere, cum ex omnibus & singulis demum aliqua oboriatur scientia, nedum ex vna alteraque hypothese seorsim spectata.

Sic & in *tertiis qualitatibus* offerunt se reliquorum sensuum obiecta, quibus ad examen obuiorum instituendum vitur intellectus, vt *indices* quidem colores, odores, soni, sapes; vnde inductione a priorum examine facta vterius definitus effectus arguit collectiue, hoc, quia calidum, asperum, acre, resolueret, stimulare; alterum, quia humidum, tenue, acre, vrinam mouere; illud, quia temperate calidum, viscidum, balsamicum, dulce, esse sarcoticum, & sic porro. Vnde *tertiis dicuntur qualitatibus agere, quæ resoluunt, vrinam, sudores mouent &c.*

Et hæc vt in ignotis patefaciendis intellectum manu duxerunt ad iudicium ferendum, vel concludendum de effectu; ita postquam iam inuestigata & pro talibus posita & experta sunt, *inferunt tamen artis tyronibus ad cognitionem & iudicium de agendi principiis, seu de medicamentorum facultatibus.*

His expositis non difficulter erit conceptu, quare qualitarum occultarum nomen in scholas fuerit introductum. Occultum h. l. si genuinam spectemus philosophandi ex rebus rationem, notat *1. non quæ nesciuntur*, quid præstent, sunt enim qualitates occultæ dictæ effectu suo satis notæ, opium v. g. somnum ciere, helleborum purgare; *2. non notat non inuestigabile*, cuius causæ reddi omnino non queant, nam & quare somnum cieat opium, helleborus purget, causæ reddi potest, quo sensu qualitates

tates occulta sunt ignorantia reuera asylum, quando dico v. g. opium somnum ciere a qualitate occulta, helleborum purgare a qualitate occulta, dico effectum, cuius causam ignorem. Et hoc sensu praestat potius abstinere ab occulti vocabulo.

3. *Non quae citra vllum qualitatum manifestarum concursum eveniant*, nam & in opio & helleboro & aliis qualitates primae, secundae, tertiae manifesto adsunt & se exerunt.

Sed occulta qualitas notat, vt verbo dicamus, cuius magis effectus, quam index notus est, quae nec e primis illis, nec secundis, nec tertiis eruitur firmiter, sed vel non omnino, vel saltem obscure, coniecturaliter, incerto.

Et hoc sensu, breuiter vt dicamus, tantum abest, vt occulta qualitates non dentur, vt potius ambabus manibus id largiendum nobis sit.

Exempla harum, late sumptarum, cum primis praebent purgantia & alexipharmaca; imo ipsa quoque venena non pauca. Vt enim in quibusdam purgantibus, vt helleboro albo, euphorbio, granis tilly, manifesta & vrens acrimonia se exerat, exinde tamen non infallibiliter concludere licet: Ergo purgans est medicamentum, e sola hac ratione, nam & piper, & zingiber & arum, aliaque acrimoniam manifestam edunt, & non minus ac illorum quaedam sunt sternutatoria vsitata, neque tamen corpus purgant. Quin in quibusdam nulla talis vis & acrimonia visitur quoad sensus, non in foliis senae, non rhabarbaro, non cum primis in antimoniatibus suis. Vitrum antimonii, crocus metallorum plane ἀπροις est, infusum seu aqua benedicta nullum sui quasi vestigium in faucibus exerit, sed in ventriculum illata summe virtutem illam exerunt. Cum itaque blandiantur potius talismodi seu purgantia, seu venena, & decipiant hinc aliter persuasos effectum inducto alio, quam putaras, inde discit intellectus cauere, vel caute saltem in his procedere, indeque talia iudicat agere qualitate occulta, sibi non obuia, ex qua id colligere prius potuisset. Par ratio est bezoardicorum, & similibum. Vnde facile liquet, qua occasione qualitates occulta in Philosophiam fuerint introductae, & quantum hinc abeant a genuino significato, qui aliter eas detorserunt, vel sibi finxere potius.

Sic & strictiori significatione id ipsum accipitur postmodum de alterantibus specificis, seu determinatis, cephalicis, uterinis, stomachicis. Hæc ipsa quænam sint, inferius dicetur latius. De iis vero notandum ultimo, quod dicantur agere, *ὄλη τῆ ἰσρία* tota substantia, seu non vna vel duabus qualitatibus, vt *Gal.* loquitur *l. i. de simpl. med. Fac. c. 4.* Quo ipso nolentes volentes fateri coguntur aliam quandam texturam, quam crassam elementarem, e principiis chemicis optime deducendam.

LIBRI I. SECT. I. CAPVT III.

De

Principiis cognoscendi, in specie colore.

Dictum est de principis agendi, quod sint qualitates, ipsæ vero hæc quoque principia cognoscendi constituunt, modo concipiendi diuerso. Principia sunt agendi ad intra, respectu texturæ suæ & mixturæ. Principia sunt cognoscendi ad extra, prout sui indicia præbent, quibus inesse colliguntur, vnaque vim energiæ sui præ se ferunt, qua agunt, quicquid agunt.

Hinc principia hæc cognoscendi in vniuersalia & particularia fuere diuisa. VNIVERSALIA sunt duo illa totius medicinæ communissima fulcra, ratio & experientia. Omnis quippe inuentionis demonstrationisque principia sunt, quæ sensui atque intellectui euidencia sunt, autore *Gal. l. i. S. M. F. c. 35.* Sensui euidens est experientia, intellectui ratio.

Si vero quaratur, quodnam ex hisce duobus magis concurrat, quodnam prius vel posterius, licebit nobis huc applicare vulgatum illud, nihil esse in intellectu, quod non prius fuerit in sensu, seu quæ sensibus occurrunt, fore notiora & priora esse. Vnde vt de his iudicium format ordinarie intellectus; ita etiam omne id limitatum est vel superinductum phænomenis illis.

Est itaque experientia obseruatio eorum, quæ obtigere per se,

se, non decepto iudicio, nec solum vna vice, sed in pluribus, ita ut posito eodem subiecto, & iisdem circumstantiis, si nihil impediatur, semper ita fiat, non aliter; ne fiat fallacia non causa, vt causa, quod tamen toto die accidit vulgo, imo etiam medicis, vt hoc putent v.g. febrifugum, quod semel iuuat. Statim solent illud *euuua* medicum, seu probatum esse accinere & adscribere, cum tamen nihil minus sit. Hinc experientia alia est certa, vera, & genuina vniuersalis; alia incerta, infida, dubia & particularis, vnde iudicio accurato opus est, ne fallaris.

Neque dubium esse potest de experientia tali, quin potius assentiendum est merito, etiam si non æque facile pateat ratio agendi, quin potius semper hæc substet. In primis non valent quicquam rationes ex falsa hypothese, vel præconceptis opinionibus enatae. His sane vel centum si fuerint, vna opposita experientia satisfacit. Vnde quod *Galenus* circa examen & formandum iudicium de S.M. F. inculcat, huc commode referri potest. lubet nempe *l. r. c. 3. & l. 3. de temp. c. 5.* vt *1. medicamentum quodcumque in iudicium vocare velis, omnis sit expers alienæ tum frigiditatis, tum caliditatis. 2. vt non in quolibet corporis affectu, sed sibi relicto, simplicissimo & summo applicetur, ne per se putetur efficere, quod ex accidenti effectum est, idque 3. statim & manifeste, vt huic, non alteri, re vera adscribi debeat effectus.*

Addimus, merito medici quoque animum expertem esse debere omni præconceptæ opinionis, ne iuxta hanc conceptam normam potius diiudicet medicamenta, quam illam ad horum effectum. Sic v.g. non pauci opiata medicamenta vel hodiernum venenosa & noxia proclamant, ab usque & eorum vsu ad superstitionem quasi dehortantur philiatros, quod vel ipsi hoc sibi firmiter persuaserint, vel effectum quodam sinistro, non tam ipsius medicamenti, quam vtentis ægri, vel præscriptoris medici culpa, quæ in medicamentum hinc frustra & immerito refertur. Valet id quoque de vulgo, solenniter & toto die medicamentis imputante v.g. vomitum, diarrhæam, dolores, vigiliæ, somnum, imo ipsam mortem, vano illo & absurdo iudicio. Vana hæc est empiria, imo falsissima superstitio & opinio. Experientia ergo omnis ex ratio-

ne

ne iudicanda, vt ratio etiam subtilissima debet ab experientia limitari & confirmari.

Porissima ergo summe necessarium est, non affirmanda omnia, quæ speciose sæpe de experimentis his illis decantantur, vt quisque sibi in his placere solet non raro, quæ ex dicta falsa hypothesi in vtramque partem sibi finxit, sæpe hyperbolice facta exaggeratione & immodicis elogiis, vel etiam bona fide hinc inde exscripta & transcripta, quorsum spectant & libri botanici, aliique eius com-
matis. Non omnia neganda, quod Scepticorum est, qui omnem effectum medicamentis subtrahunt.

PRINCIPIA PARTICVLARIA sunt, quæ in vnoquoque simplici seorsim & velut individualiter se exhibent sensui & intellectui, quod & quare helleborus purget, arum sit stomachicum mellissa cephalicum, hyssopus pectorale medicamentum.

Vt enim medici est, accurate inuestigare res secundum naturam & præter naturam, macro- & microcosmum; ita in omnibus artis partibus habet talia principia extrinseca & intrinseca, vel media, quæ in diagnosi signa, in therapia indicantia appellantur. Sunt & in vnoquoque simplici talismodi indicantia, talia principia cognoscendi, cognoscendi non grosso solum modo, vt alterum ab altero distinguat intellectus, sed & subtiliori, vt inde eliciat, quomodo se habeant ad corpus suum, seu humanum.

Quo loco repetendum est, perinde esse, vtum præcesserit ad effectum declarandum ratio, an potius experientia. Enascitur non minus & hoc pacto ἀποδείξις seu demonstratio & scientia, cognitio firma & accurata. Si igitur, quod effatum est Logicorum, effectum, vel medium, vel signum talismodi naturale, vel aliud necessario consequens nobis est notius, inde tanquam a posteriori & nos in medicina progredimur ad cognitionem causæ efficientis, signati, & antecedentis. Valet & alterum illorum h. l. Sæpe, aiunt, quis inter meditandum ex effectu primum inuenit causam, deinde per eandem causam de eodem effectu varia probat, quæ mentis ratiocinatio vocatur regressus demonstratiuus & parit veram scientiam, scire enim est res per causas cognoscere, effectum per efficiens.

Sunt

Sunt vero vel *remota*, vel *proximiora*. Inter extrinseca COLOR considerandus primo venit. Colores vt sine dubio ex sulphure, matrice lucis, sunt arcessendi; sic de huius præsentiā testantur. Notabile vero hac occasione est, 1. Sulphur maxime esse diffusiuum principium, cuius particulae expansa vel concentrata variant hinc iudicium & cognitionem. 2. Considerare id posse in substantia, quantitate, qualitate & motu. *Substantia* sulphur quasi indifferens est, debitum calori & vitæ sustentandæ, vnde viscidis suis blandis particulis principium nutritibile constituit, quin, vt matrix lucis, calido, quod de luce vnice participiat, facerit incrementum vel conseruationem. Hinc ratione *quantitatis*, quæ multum participant de sulphure, illa quoque vel multum nutriunt, vel balsamica sunt. Ratione *qualitatis* vero & *motus*, quo pars magis est sulphur, & in motum a particulis salinis volatilibus aptatum, eo magis calefacit. Si itaque colores cum modo substantiæ & ex hoc fonte suo spectentur, coniunctim testantur & illi omnino de temperie, habito semper respectu ad ipsius sulphuris quantitatem, & qualitatem, vt hæc ipsa non tam sint intensiua, quam extensiua, seu quomodo sulphur, per colorem se exerens & manifestans, sit in corpore quocunque dispositum. 3. Enim sulphur hoc & color est interdum magis fugax & volatilis, superficialius, expansus & diffusus; alius constans, magis prædominans, radicans, & concentratus; in illis substat reliquis, nec calorem importat, in his ob prædominium calida reddit mixta vt plurimum, v. g. in violis, floribus cichorii & similibus. Viola cæruleo colore suo testantur de sulphure, neque tamen calidæ sunt, sed temperatæ vel refrigerantes potius ex dictis rationibus, vnde si per vnum alterumque mensuram asseruentur exsiccati, non defensi probe ab aere, sensim albescent, auolante illo expanso sulphure. Sic cærulea etiam alia & purpurea, flores 4. cordiales, hepaticæ nobilis, papaueris rhæados &c. refrigerantes sunt, non calefacientes.

Imo consultum quoque est attendere hæc refrigerantiâ ob id esse omnium optima, quod secum sulphur contineant blandum, sulphuri vitali amicum, adeoque ita refrigerent, vt simul roborent, & tonum non negligant partium.

Vbicunque vero sulphur actiuum magis est, tum substantia, tum quantitate, tum qualitate, tum motu, temperiem reddit calidam, vnde cum eminenter sulphur resideat in flauescensibus, & hic color flauus ipsi κατ' ἐξοχήν quasi competat, inde temperiei, vel virium saltim, cæteris paribus, eximiam præbet notam, modo texturæ ipsius semper vna habeatur ratio.

LIBRI I. SECTIO I. CAPVT IV.

De

Signaturis rerum.

DEinde etiam SIGNATURÆ faciunt ad simplicium medicamentorum facultatem dignoscendam vel eruendam. DICUNTUR signaturæ quasi signacula, & characteres virtutum, ita vt extrinsecus quasi signatum exhibeant, quid intrinsecus secum gerant, vnde doctrina de signo & signato huc pertinet. Suntque potissimum a chemicis æstimata, iisque qui magis naturali & cabalæ student, vnde analogiæ macrocosmi & microcosmi insigne præbent exemplum, & συνταξίας quasi quædam indicia. Vocantur hinc non inepte velut ἱερογλυφικὰ, quæ plus habent in recessu, quam prima fronte ostendant, intelligentibus patentes.

Speciatim ergo signaturæ sunt & æstimantur a similitudine & analogia, quam præ se ferunt & quidem triplici; 1. *membrum corporis*, vnde regula exurgit, ex hac hypothesi fluens; Quæcunque analogiam & similitudinem obtinent huius vel illius membri, illa id ipsum magis respiciunt & iuuant.

2. Signaturæ exhibent analogiam *morborum & rerum præternaturam ledentium*; vnde iterum colligit intellectus, saltim probabiliter: Quæcunque æmulantur v.g. calculum, illa sunt nephritica; quæcunque acuta sunt & spinosa, doloribus punctoriis medentur, &c.

Verbo quæcunque analogiam quandam possident, hoc ipso monent aliquid naturæ arcanorum promum condum medicum. Peccatur circa signaturas, vt fit, vtroque extremo, vti v.g. Crollius illas

illas vnice æstimat. Herbae, inquit, magice per signaturam penitus introsipientem alloquuntur medicum, suaque interiora in occulto naturæ silentio abdita ipsi per similitudinem manifestant. Et, vt ex *I. B. Porta* addit, est per similitudinem demonstrandi modus, qua sapissime summus rerum opifex diuinas & occultas res solet patefacere, vt supremam idearum similitudinem referrent. Hique magis his ipsis tribuunt, quam vllis qualitatibus, quæ non ex radice centri, vt arguit idem *Crollius l. d. signat. l. c. in præfat.* virtutes suggerant, sed sint velut vmbrae rerum. Alii contrarium sustinent, vtrique pro se allegantes experientiam, illi respondentem, hi abnuentem.

Diximus nos, argumentum hoc esse a particulari, adeoque saltim probabile, cui dictum de omni demonstratiuum non competit; multa etiam imo pleraque si non omnia non tam ob signaturam, nisi ex accidenti, quam ob intimiorem mixti *κρῶσιν* effectum suum sortiri, quæ duo argumenta satis firma sunt, ad euincendum contrarium, *signaturas non esse absoluta signa & infallibilia.*

Contra ea vero, vt inueniendi occasio est multiplex, ita, vt dicamus, quod res est, negari nequit, etiam huc merito referri debere signaturas, vt hoc modo inuiter rerum natura curiosum sciendi humanum intellectum, vt inuestiget medicamenti vel simplicis facultatem. Quis enim non cogitet de lingua, si semen fraxini, seu linguam auis, vel glossopetram potius contueatur; de renibus, si asarum; de dentibus si dentariam, & sic porro?

Vtque in semiotica seu doctrina signorum instar regulæ est, non vni soli signo, non secus, ac in ciuilibus non vni resti credendum, sed coniungenda esse plura; ita & hic se res habet. Si enim interna cum externis coniungam, & analogiam illam intimius radicatam inueniam, tunc non probabilis, sed certa consurgit scientia, reuera hoc medicamentum esse eius membri vel morbi, vel causæ morbificæ, cuius hoc signatum est. Hinc duplici nomine signaturam hac vice æstimabimus 1. vt principium cognoscendi, quod negari non potest, de quo iam egimus, 2. vt principium seu medium memorandi; seu virtutem rerum ac facultatem medicamentorum memoriæ imprimendi.

Imitabimur hac in re illos, qui artem memoratiuam certis ideis & picturis tradunt, vt per harum faciliorem conceptum & impressionem prompte occurrat & suggeratur alterum, quod retinere in animo constitutum est; idque arte mnemonica velut naturali & facillima, quæ non confundit ingenium, sed roborat potius. Si enim, vt maneamus in exemplis dictis, nephritica concipiam sub lapidosorum notione, & emblema hoc phantasia offeram: omnia saxosa (saltem medicinalia, quorum vis iam satis perspecta ac cognita est,) & quasi talia calculum frangunt, tunc simul & semel in compendio quasi memoriæ plura mando ex nephriticorum genere præstantissima, qualia sunt lap. cancr. lyncis, iudaicus, pisolithus, nuclei ceraforum, perficorum, armeniacorum, amygd. gr. cynosbati, alkekengi, sem. lithospermi, nuclei daëtylorum. Hæc, inquam, simul & semel animo prompte obuiant, ac imprimuntur.

Hinc operæ pretium facturi sumus, si hoc ipso artificio utamur, & materiam medicam a signaturis si non agentem, tamen cognoscendam & memorandam æstimemus, cui rei apprime inseruit *Crollii liber de signaturis internis rerum*, (quatenus interna per externam figuram patent) seu de vera & viua anatomia maioris & minoris mundi. Quæ enim *Libanius*, *Schallingius*, citati a *Cl. Deodato l. c.* (vbi plura in fauorem signaturarum profert) & alii contra easdem disputant, illa omnia nos non ferient, hoc modo procedentes & veritatem inuestigantes. Legi meretur hanc in rem *dissertatio de signaturis plantarum Fabricii*.

CM
Pertinent huc quoque alia, his cum convenientia. Sic medicis quoque vsitatum est vires explorare, ratione *signaturæ loci*, quo crescunt planta, vel proueniunt alia. Consuevit enim natura incolis terræ vniuscuiusque de necessariis prospicere non solum alimentis, & ad vitam proficuis & facientibus aliis, verum quoque de medicamentis. Hinc, quod *Deodatus* quoque tangit, locis mari Baltico vicinis, in Dania, Frisia, Belgio, locis, vbi scorbutus endemicus est magis, copiosissime crescit cochlearia, scorbuti antidotus; locis paludosis, eidem malo obnoxiiis, nasturtium aquaticum vberum prouenit; ablinthium, raphanus rusticanus, locis, vbi obstructions mesenterii magis vigent. Consuli hanc in rem potest

potest *Th. Barthol. Tr. de medicina Danorum*, vt pinum, iuniperum & alia taceamus.

Signaturæ etiam speciem præbent a *brutis suggesta*. Cum enim sensualibus horum ideis natura magis vim dignoscendi vtilia vel inutilia ac noxia largita fuerit, visa a brutis quæri vel comedi, vel usurpari ad corpus humanum applicata cesserunt in remedia homini, vnde & nomina sæpe plantis a brutis indita sunt, vt chelidonium, mentha cattaria, ceruaria, melissa, serpentaria & similia; licet quædam etiam falsa sint, vt de chelidonio narrata. Sic & operationes aliæ a brutis suggestæ fuere, punctio oculi a capra, vomitoria a canibus; clysteres ab ibi, quos hinc *Helmontius* vilipendit, tanquam ab aue inuentos. Sic dictamni a ceruis monstratus fertur vsus in extrahendis sagittis. Sic plantaginis vis alexipharmaca contra araneas a bufone innotuit; sic passeris Canaru alline purgantur &c.

Non memorabimus alia huius generis plura; Refertur tamen etiam huc merentur alia cognoscendi remotiora principia. Constat enim & virtutes herbarum inuentas vel primo manifestatas fuisse per *insomnia*, quale exemplum de radice cynorrhodi contra canis rabidi morsum recenset *Plinius l. 25. c. 2. per Demones*, vt exemplum de hyperico hanc in rem infigne refertur a *Scipione Mercurio l. de obstetricum officio, edito a Welschio, f. 2. c. 38. p. 551.* quorum etiam pristina oracula spectant, imo & *diuinitus* manifestata, vt ficuum in bubonibus pestil. vsus, fellis vsus ophthalmicus; per *fortuitos casus*, quo pacto plurimæ innotuere plantæ traumaticæ; per *traditiones* successiuas certarum vel indefinitarum familiarum, vti in aulis, apud vulgus, & hinc inde exempla toto die occurrunt, modo medicus dogmaticus illa pensitet, & experimentis rationem addat.

LIBRI I. SECTIO I. CAPVT V.

De

Cognoscendis facultatibus ex odore.

Sed pergimus ad odores, cognitionem intimiorem inprimis etiam largientes. Odores vero vel a priori occurrunt, sola odora-

tui per se patentia, modo naribus admoveantur; vel a posteriori, si accendantur, terantur, solvantur, exemplo sulphuris & antimonii. Vti vero certum alias est, acida ligare sulphur; ita arbitrari licet, ubicunque sulphur copiosum inest, neque tamen nares ferit, inibi illud ipsum ligatum esse compedibus acidi, quod tum laudatorum antimonii & sulphuris, tum arsenici, succini, cinnabaris, & ipsorum metallorum exemplo patet; infimul vero intellectus inde colligit, quandoquidem sulphur non est pansum, sed ligatum, aliud non docente sapore aliisque, talia pro ratione mixturae & graduum, ad calorem nostrum relata, minus eundem rarefacere, sed non refrigerare tamen æque, resoluere, præcipitare, mitigare acidum, ut in seqq. id specialius eruemus. Sunt enim quædam inodora, ob acrimoniam tamen insigniter calida, ut pyrethrum, lepidium.

Odorifera vero explicite, qua talia, calida sunt, seu consimilem effectum in corpus nostrum inferunt. Quatenus enim particulis tenuibus aereis constant & mercurialibus, omnino in corpus illata calida æstimanda sunt. Modificant vero, ut in exemplis claret, adiuncta alia, & textura particularum; & sermo potissimum est de plantis & simplicibus aliis, minus de præparatis, unde acetum quidem refrigerat, non tamen odor nisi a sulphure etiam in hoc arcessendus est.

Cumque maiorem quantitatem particularum mercurialium & sulphurearum rarefactarum odor intensior inferat, hinc cum in aromatibus omnibus & plantis odoratis odor talismodi eximius fit, omnia aromata & omnes plantæ odoriferae aromatica, rosmar. salu. & alia cephalica sunt calida.

Sic & ratione intensioris id valet; quo magis remissa & immerse sunt particulae sulphureae aliis, terreis, aqueis, acidis, eo minus prædominatur & calefacit; ubi vero contrarium accidit, ipsæque per omnia præpollent, odore etiam caliditas se prodit maior.

Omnis odor ab expanso sulphure est, seu partes aereae salinae volatiles id præsentent eminenter, seu concentratae una & copiosae adsint roscidae resinose particulae, id quod balsamicum vocamus. Prius occurrit in violis, rosis, plantis cephalicis; alterum in rosmarino, nuce moschata, succino.

Sale

Sale volatili oleoso pollentia inter odorata præcipue reſectiua ſunt, aptata quippe principiorum vitalium diſpoſitioni; quatenus enim oleoſa, reſtaurant calidi ſubſtantiam; quatenus volatilia ſalina, eiſdem qualitatem & rarefactionem. Similia enim ſimilibus gaudent. Fœtida vero a ſulphure impuro corrupto, terreo, aquoſo, verbo, viroſa, cordi & ſpiritibus inimica, quod abhorreant eadem, auerſentur, & ipſorum texturæ, puritati, luci ſint contraria.

Fœtida ſunt duplicis differentiæ: alia viroſa generatim iam appellata, quæ & fœminis & maribus ſunt aduerſa; alia vero cum falis volatilis prædominantis miſcela; vtraque vero oppoſita ſunt ſuaueolentibus. Suaueolentia ergo fœminis aduerſa ſunt, nimirum hyſtericis, vbi particulæ fermentatiuæ, bilioſæ, acres, acidæ in ſero & ſanguine latitant; turbant enim ſpiritus iam dum obrutos, & laxioris compagis, mouent, non promouent, non diſſipant. Fœtida ergo, vbi fal volatile prædominatur, vel in ſulphure minus reſolubili efficax tamen eſt, hyſtericas ſolantur, quatenus diſſipant, putredini reſiſtunt, ſulphur impurum in maſſa ſanguinea & deturpatum vigorant, quod priora adaugendo magis nauſebundum velut archeo reddunt.

Putredini etiam hæc reſiſtunt, ſulphur enim vigorant, ſerum in motum cient & à vappreſcentia & ichoreſcentia arcent, infectis omnibus ſunt mortifera, aerem malignum arcent vel alterant.

Vriroſa volatilia ſalia penetrantiſſima ſunt & ſulphuris viſcedinem explicant, vnde poros obſtruiere non ſiunt. Quæ enim ſulphure reſolubili pollent, obſtruunt poros, quibus & vriroſa & acida ſunt oppoſita.

Vaporoſa, viroſa vel quaſi, grauant caput, ſpiritus illigando & obnubilando, vnde torpor & dolor grauatiuſ oboritur, effluuiis conſimilibus repleta lympha. Pertinet huc abſinthium, vmbra taxi, iuglandis, imo camphora ipſa, vnde qui rarioris ſunt texturæ, quibus caput eſt debile, camphoram minus ferunt.

Sulphura pura analeptica & reſectiua ſunt; Eſt enim calidum
in-

innatum nostrum de natura sulphuris; impurum vero, indigestum, virosum sulphur potius contrarium efficit. Hinc plantæ perpetuo virentes, cedrus cumprimis, ad vitam longam commendantur. Sic & de vino aliisque id valet,

Sulphur particulis gaudet viscidis, temperatis, roscidis, vnde vt acidum sulphuri, ita sulphur acido est contrarium, spicula salina obtundit in genere, inuiscat, partes vero solatur, blande fouet, emollit; cinnabarina optime rem illustrent.

Sulphure & sale acriusculo prædita præbent stimulum, & motum humoribus, vt de emeticis & purgantibus infra latius agetur.

Resinosa opposita sunt gummosis & mucilaginosis; Gummosa proprie dicta, tragac. g. arab. g. ceras. rad. symph. sunt frigida, incrassantia, resina & gummi-resina calida. Aptæ enim nata sunt omnia oleosa augere, si non intendere, sulphur corporis. Balsamica talia sunt gummi-resina pleraque.

Mucilaginosæ sulphure gaudent aquoso, minus æthereo, blando; adeoque refrigerant. Talia sunt fructus quoque, nucum iuglandium, auellanarum, antiquaticarum, amygdala ducia, sem. 4. frig. mai. papau. &c. vnde in hecticis conueniunt.

Odore & sapore se produnt antiscorbutica, quæ sale volatili gaudent, vt rad. ari, lepidium, sinapi, fol. & herba cochlear. nasturt. omne raph. rusticanus, sedum minus, costus arab.

Aromatica prædicantur principaliter de aromatibus ipsis notis, pipere; caryoph. maci, cinam. &c. adequate de his analogis vel quasi talibus, vt sunt bacca lauri, iuniperi, plantæ cephalicæ, pætorales, vterinæ &c. aromaticæ. Hæc omnia motum sanguinis promouent, eumque rarefaciunt, incidunt, attenuant.

LIBRI I. SECTIO I. CAPVT VI.

De

Cognoscendis facultatibus e sapore.

VT primum sapidum est sal, ita ad huius prædominium & statum mixturæ dignoscendum cumprimis facit sapor. Vtque salinum

salinum principium est actiuum egregium, sic quoque temperies inde æstimanda mixtorum venit, quando præsertim & reliqua conspirant. Hinc classès saporum classibus quoque salium respondent: alcalinis quidem amarum & acre; acidis, acidum, austerum, acerbum; falsum vero medium est.

Cum itaque omnia alcalia sanguinem rarefaciant, quatenus sulphur eius expandunt & resoluunt, hinc facile patet, quare omnia amara sint calida, quod assertum est *Galenus* ipsius *πάρτα τὰ πικρὰ* *ἔχουσι ἐν αὐτοῖς*, & quare longe maiori potestate idem exequantur acrida.

Contra ea acida, & his affinia austera, acerba, constringunt fibras sanguinis, sulphur deprimunt & obtundunt, figuntque sal volatile. Ergo iure merito sunt & dicuntur frigida. Sic & falsa, quæ talia, calida sunt, licet remissius; alia tamen nitrosorum, de quibus mox, est ratio.

Dulcia vero particulas non rigidas fissasque, sed rotundas & obtusas volatiles possident, hinc nisi simul acrimonia gaudeant, non sunt æque calida, neque tanti hinc æstimanda, quin ad alimentorum classem fere pertinent.

Hinc regula duplex not. 1. *dulcibus corpus nutriri*, dulcibus, sensu medico, id est qualitate nulla excedentibus, sed principiis nutritilibus insigniter instructis, quod valet de mediocriter & cum multa humiditate dulcibus; ita chylus ipse est dulcis. (2.) *dulcibus corpus copiose & tanquam vultu pleno nutriri*; est enim in iisdem sulphur blandum, roscidum, copiosum, vna cum partibus spirituosis implicitis, quod valet de vtrisque, non saltem de lacte, vino, carnibus seu mediocriter dulcibus, verum etiam de melle & saccharo, modo corporis temperies non abnuat. Augent enim hæc partes oleosas & pingues seri alimentaris, quæ rationem pinguedinis omnis absolunt.

Acrida exempla si in synopsi spectemus, sunt hæc præcipue; rad. ari, asari, raphani rustic. herb. cochlear. flamm. Iouis, lepidium, maior. nicotiana, ranunculus, flammeus hinc dictus, sedum minus, esula, hyssopus, nasturt. sem. sinapi, erucæ, cubebæ, cinamomum, cardamomum, gr. paradisi, tilly, piper, zingiber, costus

D

verus

verus & aromata pleraque; cort. guaiac. mezerei; g. euphorb. cantharides, purgantia pleraque, g. g. gialap. camphora, arsenicum, auripigmentum, mercurius sublimatus, vitriolum vstum, calx viva, aqua fortis, spiritus mineral. oleum caryoph. & ex his præparata alia.

Sin acrium in specie visantur effectu in corpore nostro, vis illorum præ reliquis summe actiua est in sanguinis & seri alteratione præstanda. Sunt quippe acria ob prædominium salis, cumprimis volatilis, vel refracte acidi, tenuium partium, penetrantia, liquantia, fundentia omne coagulum. Neque vero, quæ Asclepiadis, & hinc Cartesii aliorumque est hypothesis, hæc ipsa acria, alcalina v. g. ob externam solum configurationem particularum sunt alia, effectusque edunt, sed magis interna particularum constitutio est spectanda, cuius rei vel vtriusque testimonium præbet, & ex liquidis exemplum potest esse sequens. Infundantur in aquam simplicem, diuersis vitris exceptam, e liquidorum genere 1. dulcia, solution. sacchari. vel mellis; 2. acida, +, $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$, \ominus , \oplus , ∇ ; 3. lixiuiosa, \circ , \square p. d. \ominus *ci, lixiuia quæcunque, 4. \ominus sa, vel \oplus sa, sal commune, \oplus , \circ , \oplus lum, $\frac{1}{2}$; 5. viscosa, ∇ i, vel cum his parata quæcunque, vt alia non inquiramus simile præstantia. Manifesto ad oculum patet, ab omnibus illis & singulis vniformem texturam proficisci, rotundam scilicet, flexilem, striosam, coherentem ramosam, cum tamen effectu sint diuersissima, & contrariis frontibus, si confundantur e vasculis, effervescentiam excitantia. Vnde efficitur, particularum quidem theoriam & considerationem non solum non negligendam, verum quoque magni habendam merito suo esse; si tamen id fiat circa internam $\delta\iota\alpha\theta\epsilon\sigma\iota\omega$, nec coniunctim principia chimica spectentur, curta & insufficientis est supellex.

Acria igitur contradistincta acidis, quæ & ipsa sunt acria, sed simul acida, exaltant, rarefaciunt, & in motum & $\delta\epsilon\rho\gamma\alpha\sigma\mu\delta\iota\omega$ cient humores, serum, sanguinem, bilem; 1. vt diximus, fundunt, liquant, resoluunt, disiciunt; 2. pungunt, vellicant & maiori gradu vrunt, exedunt membranas & cutem, attrahunt &c. vnde effectus patent in purgando, vrinam ciendo, sudorem pellendo, vi ptarmica, & aliis.

AMARA

AMARA præcipua sunt: rad. cichor. curcum. helen. acor. ver. herb. abfinthium omne, excepto dulci, card. ben. centaur. min. fel terræ hinc dictum, gratiola, ruta, scordium, tanacetum, fl. & nucl. persic. amygd. amar. colocynthis, agaricum, aloe, myrrha, opium, fella animalium, & ex his præparata.

Singula hæc vt sapida sunt eximie, & de salino hinc principio testantur; ita fixitatem obtinent, vt acria volatilitate magis gaudent, seu absoluta, seu respectiua. Hinc sublimari, & destillari per ascensum constante amaritie renuunt, extracta vero largiuntur præcipue. Hinc sal principio sulphureo & terreo fortius implicatum notant.

Hinc amara de natura alcalina vim aperientem, incidentem quasi diuisam habent, seu 1. incidunt, & aperiunt quidem; sed 2. simul roborant inprimis ventriculum & hepar; 3. præcipitant & detergunt, vnde sunt febrifuga, & cholagoga; 4. putredini resistunt, quatenus humore absorbent, & calorem vigorant, vnde sunt anthelmintica & corruptionibus partium gangranosis resistunt.

SALSA latiori paulo significato de omni sale, alcalino, nitroso, tum cum primis medio prædicantur h.l. vnde sal com. *cum, gemmæ, alcali, cin. clauell. & communes, lixiuia, serum, vrina & nitrum huc pertinent.

Gaudent hæc ipsa virtute partim communi, partim propria. Omnia scil. generatim 1. referant, incidunt, attenuant, aperiunt, penetrant, fundunt; 2. humores fundunt & fluxiles reddunt, abstergunt, diuretica & diaphoretica sunt; 3. putredinem arcent, & gangranam curant, ac vlcera sordida putrilaginosa quælibet.

Propria vero quod gaudeant, particularum diuersitas in causa est, vnde lixiuia, & hinc pure salia, rarefaciunt magis sulphur sanguinis, illa absorbendo acidum, hæc fundendo & ob acidum retusum quasi, ex acido-dulcia, quale est sal commune & gemmæ; nitrosa vero ob acidum prædominans, licet terreis, alcalibusque implicatum & sulphureis, (vnde leuiter amaricant,) si quæ alia sulphur sanguinis & sal volat. deprimunt, refrigerant, & venerem extinguunt, vt e contrario salia venerem stimulant.

Et sane strictioribus vulgo cancellis includi salia sub acidi.

alcali & enixi iugo, vel hoc solo exemplo clarum est, vt merito statuenda sint salia quædam media, quale est nitrum, cuius partes acidæ, sulphure implicita, si igne laxata compage abigantur, alcalinæ fixæ restitantes ad oculum relinquuntur in crucibulo. Hinc acidæ ipsa, de quibus mox, aliam fortiuntur configurationem particularum, si concreta & sicca spectentur, v. g. mercurius sublimatus, qui nil aliud est, quam aqua fortis in sicco, collatus cum aqua forti in humido, vbi acidum præpollet. Vnde in pathologicis non absolute v. g. pestilens venenum ad acidum, vel alcali referri potest & debet, sed ex vtrisque combinatum aliud sal corrosiuum, partim fixum, partim volatile, quale est in mercurio sublimato, arsenico & aliis. Imo id ipsum quoque valet in vegetabilibus, vbi natura ex diuersa miscela effectus intendit, non æque vni soli vel acido, vel alcalino debitos, exemplo gialapæ, vbi acidum cum sulphure resinoso per chimiam ad oculum fieri potest, neque tamen ob acidum purgare dici potest.

ACIDA potiora sunt planta, acetosæ & acetosellæ hinc dictæ omnes, in foliis præcipue & hinc radice, berberes, mala citria, ribesia, tamarindi, tartarus, acetum, spiritus salis, vitrioli, sulphur. nitri, & ex his parata alia.

Hæc ipsa vt viscositati sulphuris æqualibus gradibus sunt contraria, vnde acidæ obtundunt sulphur, nisi terræ eliarumque particularum interuentu amice socientur, vt vel in sulphure communissimo videre est; ita ex hoc imprimis fortiuntur & edunt effectum in corpore. Obtundunt igitur 1. & mitigant sulphur rarefactum, 2. obtundunt & impugnant partes alcalinas, fixas & volatiles, 3. easque figunt; 4. incidunt tamen & attenuant. Hinc stomacho grata sunt, sitim sedant, bilem obtundunt exuperantem, febres curant, & diuerso respectu resoluunt & coagulant. Resolunt partes tartareas grossas adeoque sanguinem grumescentem; coagulant figendo salia alcalia, adeoque & sanguinem nimis tenuem & rarefactum.

AVSTERORVM & acerborum exempla præbent rad. bifort. torment. fl. ros. mespila, sorba, vuz immaturæ, cydonia, terra

terra Iaponica, alumen, vitriolum, martialia, vitriolata, & ex his parata, quæ inter quædam subaustera, subacerba sunt.

Proprius horum effectus est sistere, constringere, corrugare & roborare, vnde adstringentium velut basis sunt. Quæ vero sunt simul corrosiua, vt vitriolum, alumen & similia, illa non sunt fida adstrictoria, seu simul, ob acredinem coniunctam, dum fibras stringunt, membranas irritant, vnde prouide vsurpanda.

TERREA naturæ sunt alcalinæ, suntque & dicuntur talia in scholis medicis, 1. a consistencia solida terræ æmula, saltim si pulueriscentur; 2. a qualitate, priuatiue *ἀσροια*, nullius acrimoniæ, acoris, austeritatis, sed his expertia, v.g. creta, lac lunæ, lap. cancror. cornu cerui vst. corallia, perlæ, mater perlar. testacea, ossæ, calciformia, antimonium diaphoreticum, magisteria, bezoardica chemicorum & quasi talia alia, cinnabaris natiua, flor. sulphuris. Proprium horum est absorbere, præcipitare, inuertere, vnde ebullitiones humorum acidorum & biliosorum sedant, coagulum resoluunt. Quatenus vero acorem absorbent & saturant, nimio abusu appetitum minuunt, quod ipsum quoque indicio est, fermentum ventriculi in recessu saltim esse acidæ volatilæ naturæ.

DULCIA dicuntur & priuatiue & positiue talia; illa paulo improprie & sensu medico, vt aqua d. amygd. d. terra vitrioli d. mercurius d. chylus dulcis; it. edulcare, affusione aquæ & elixiando; hæc proprie & sensu gustus & vulgi.

Talia sunt radix inde nominata glycyrrhizæ, polypodii, fem. anif. dactyli, caricæ, ficus, iuiubæ, passulæ, siliquæ, manna, saccharum, mel, sirupi, & ex his & cum his parata. Saccharum saturni quoque dulce est, sed intensiue magis, mixtum cum aliqua austeritate. Licet vero de his quoque prædicari queat: mel in ore, fel in corde, seu ablandiri sæpe magis eadem, quam prodesse; habent tamen reuera vsum insignissimum, modo non excedatur.

Hinc dulcia pectoralia sunt & emollientia; pectoralia, in ruffi, raucedine & asperitate, emollientia interne, in alui obstructionibus, in calculo, in expediendis viis proficua, idque ob particulas rotundas, quibus inuisant partes salinas acidas sanguinis.

LIBRI I. SECTIO I. CAPVT VII.

De

Temperatis & calidis.

Dictum haecenus est, quomodo inuestigandæ sint facultates medicamentorum, vt cognitio inferatur agendi, examinatis iisdem in se & in effectibus in genere. Iam in specie de qualitatibus cum corpore nostro correspondentibus dicendum venit, vbi doctrina de temperatis, & intemperatis, calidis, frigidis, humidis & ficcis occurrit.

Vti enim notissimum est ex superioribus, qualitates primas esse vel actiuas, C. & F. vel passiuas, H. S. ita fundamentum primum & clauis omnis huius doctrinæ est, *elementa corporis nostri seu principia vitalia consistere in calido & humido, sanguine & sero.*

TEMPERATA igitur dicuntur duplici sensu 2. a priori, in quibus principia mixtionis ita sunt contemperata, vt nec prædominari sal, nec sulphur, nec mercurium, possit sensu deprehendi, sed geometrica proportione ita se inuicem temperare, vt velut in æquilibrio singula versentur, nec frigida hinc, calida, humida, vel sicca dici queant, vilo gradu. 2. a posteriori, quæ relata ad corpus id ipsum non alterant, non inducunt qualitatem æque refrigerandi, calefaciendi, humectandi, siccandi, sed similitudinem quandam habent, vel quasi cum ipso conuenientem.

Not. vero circa hæc ipsa, (1.) alia esse temperata absolute, seu in omnibus qualitatibus, vt oleum, cera, adianthum; alia respectiue, quoad qualitates actiuas, in calido & frigido, vt lac, glycyrrhiza, quæ simul humectant, vel in humido & sicco, quæ nonnihil calefaciunt. Conf. C. Bartholin. exerc. phys. part. 3. c. 2. pag. 270.

(2.) Temperata alio sensu dici in se & respectu vna corporis considerata; alio relatiue, respectu aliorum intemperatorum in gradu diuerso. Hinc quæ temperata sunt in se, priori sensu, audiunt talia, ex dictis rationibus; si vero in censu v.g. calidorum,
vel

vel frigidiorum comparatiue spectentur, sunt & dicuntur eadem calida vel frigida primo gradu. Vnde patet, inter temperata recenseri posse, quæ in primo gradu, & præcipue eius mansione prima calida sunt vel frigida, vnde reuera secum coincidunt, & sunt eadem, saltim diuerso respectu considerata.

(3.) Temperata respectu intemperati calidioris corporis esse possunt refrigerantia, v. g. præcipitantia, perlæ, CC. Philos. lap. bez. quæ sunt temperata in se, in febribus tamen refrigerant, quia nulla sua qualitate gradum caloris adaugent, sed potius infringunt.

(4.) Vt ergo indicium temperaturarum est idem cum dictis, quod sapore, odore & effectu nullum effectum sensibilem prædominantem relinquunt; Ita de effectu illorum dicendum est vltèrius. Vel alunt, vel alterant; Alunt, quæ principio nutritibili sunt foeta; hinc natura alimenta volebat esse temperata, carnes, panem, lac, &c. vt in æquilibrio corpus seruarietur, & substantia magis quam qualitate calidum augetur. Alterant, ad excessum relata cum primis caloris, salium, & sulphuris.

Cum vero non satis sit nosse, quod mixta seu medicamenta dicta alterent corpus, eiusque qualitates moderentur; verum quoque scire oporteat, quantum & quousque alterent, cum sit modus in rebus, sint certi denique fines, quos vltra citraque nequit consistere rectum; Hinc de gradibus & mansionibus graduum dicendum est.

In gradibus constituendis nemo dissentit, sed vnanimiter concordant, hos ipsos esse ponendos principaliter in primis qualitatibus, adæquate in secundis & tertiis. Gradus nempe sunt quatuor, 1. 2. 3. 4. idque respectu tolerantia & modi applicationis ac effectus in corpore.

Cumque id ipsum, vt v. g. medicamentum dicatur cal. frig. hoc illo gradu, non strictis æque cancellis defini possit, quin adhuc subdiuisio quædam locum habeat, adeoque gradus gaudent adhuc sua latitudine, hinc etiam mansiones, partes, differentia, & stationes in usum introductæ sunt, vt quam accuratissime alterationis terminum indagemus.

Mansio-

Mansiones nempe statuuntur tres, seu quivis gradus caloris v. g. iterum in tres mansiones diuiditur, in principium, medium & finem. Si enim intueamur calida, secundo gradu calida sunt amara, sed cum aliud alio sit amarius, consultum est illa velut minuta attendere. Card. bened. est amarus; amarius scordium, gratiola; amarissimum absinthium & aloë.

Præter temperata ergo, quæ nulla notabili qualitate excedunt, adeoque calorem nec intendunt, nec imminuunt, sed demulcent & conseruant, iam dicendum est de calidis, frigidis, humidis, siccis, quæ nempe interius vel exterius applicata corpori humano temperato sanguinem & serum, seu calidum & humidum vel intendunt, vel minuunt. Calida intendunt calorem frigida minuunt; humida serum intendunt, sicca minuunt.

Seu vt coniunctim illa spectemus, CALIDA sunt, quæ a posteriori effectum edunt calidum in corpore, calorem intendunt, excitant, ac rarefaciunt; a priori, quæ principiis actiuis, sale sulphure & mercurio magis vel minus sunt facta, imprimis quæ sulphur a sale volatili expansum magis habent; hæ ipsæ enim particule ita sunt comparatæ, vt qualitatem calidi adaugere aptæ natæ sint. Licet effectus seu gradus omnibus competant, vt primus, secundus, tertius, quartus, ab huius intensiõne vel remissionẽ dicuntur; id tamen exemplo caloris, tanquam magis actiuæ & sensibilis qualitatis magis patebit, vnde reliquis omnibus potest applicari, quorum eadem est ratio.

Calida primo gradu sunt, quæ alterant obscure & vix sensibiler, sensim, citra notabilem vel sensibilem energiam, v. g. ex cephalicis, betonica, rad. pæon. lign. al. & temperata reliqua. Causa vero a priori est, quod in his partes sulphuræ volatiles vel parcius insint, vel obrusæ & subiugatæ a reliquis.

Hæc vt certis signaculis & notis magis pateant, not. cephalica, stomachica, traumatica aliaque alterantia consimilia sapore magis insipida, pinguis, rosida, (non aerea sulphureitate conspicua,) dulcia, leniter odorata, terrea, cum aliqua volatilitate in recessu, verbo, quæ illa principia actiua obscure & vix sensibiler sensibus offerunt, sunt calida primo gradu.

Quæ

Quæ vero facta subdiuisione intra hos & seqq. terminos id respectiue magis exerunt, talia sunt cum mansione prima, secunda, vel tertia, licet mansiones illas medicarius expriment, sed experientia & vsui vniuscuiusque relinquunt.

Approprianda hæc ipsa sunt, vi methodi medendi, gradui contrario æquali, notum nempe est alterantia indicari non saltem absolute, sed in gradu æquali, vt fiat proportio inter eadem.

Calida secundo gradu sunt, quæ respectu primi gradus effectum habent magis *notabilem, manifestum, sensibilem*; respectu tertii, quæ eundem exerunt citra molestiam, vel læsionem. Adeoque principia actiua, sal volatile seu fixum alcalinum cum sulphure maritatum habent eminentius. Hinc *amara, resinosa, acriuscula, salsa, leuia aromatica*, secundo gradu calida sunt. Amara calida sunt omnia, licet de opio, lactuca, papauere quidam dubia mouerint olim, de quibus egimus in Opiologia. Res nempe eo redit, quod cichorium, lactuca & alia refrigerantem edant effectum, cum tamen partim per accidens refrigerent, vt cichor. endiu. ob abstersiuam & aperientem vim; partim amarorem habeant superficialium, ab aliis obtusum, vt in lactuca, papauere recenti videre est. Amara tamen, qua talia, non desinunt esse calida. Resinosa sulphur habent eminentius, & sale actiuo foetum, aerea, vtroque nomine secundo gradu calefaciunt. Acriuscula de sale volatili vel sulphureo itidem testantur, ut gumm. guttæ, aloë sagapenum, colocynthis ipsa; par ratio est reliquorum, ad distinctionem acriorum, vt sem. ricini, euphorb. Salsorum exemplum esse potest in primis vrina, sal ammoniacum &c. Aromatica itidem sunt duplicia: media secundo gradu, galanga, zedoar. fortiora, vt piper, tertio calefaciunt.

Calida tertio gradu, si sensum consulamus, sunt prioribus magis actiua, ita vt non solum sensibilibus & manifeste alterent; verum etiam cum intentata noxa, quod signum est pathognomonicum. Adeoque sal volatile vel fixum habent potentius, & maiori gradu actiuum, maioribus spiculis conspicuum.

Relata huc igitur sunt 1. quæcunque salia volatilia, vnde superius memorata eruca ipsa huc referri potest, item arum, lepidium rarunculus, asarum, quæ tamen ad quartum quoque diuerso respectu referri possunt; 2. his instructa quoque acria &

E

mor-

mordicantia, piper, pimpinella, quæ inter scorbutica non referuntur; 3. aromatica fortiora, inprimis caryophylli, costus arab. rad. carlinæ.

Notandum hic, exemplo macis, & erucæ, quædam diuerso respectu ad vtramque quasi classem referri posse, item respectu diuersæ præparationis, vt cinamomum calidum est secundo gradu, oleum cinam. tertio. Quod vero 4. salia lixiuia & acida attinet, illa considerari possunt partim quoad vsus internum, quatenus alcalia salia rarefaciunt, fundunt & sulphur expandunt, qua ratione ad secundum gradum mansione 2. vel 3. referri queunt: partim quoad externum, quod h. l. potissimum obtinet, quoad acida; quatenus rubefaciunt, incidunt & attenuant.

Hæc fere claudunt agmen calefacientium interne assumendorum, quæ si parce & prouide id fiat, exacuunt calorem & humores.

Calida quarto gradu sunt, quæ agunt cum læsione manifesta, licet & ipsa mansionibus suis distincta, & vsu diuerso. Regula enim instar in scholis medicis receptum est, esse quædam, quæ exterius rubefaciencia sunt, interius vero non noceant, quod de cepis, aro, & inprimis rorella verum est, vnde eius virtutem pectoralem ob hoc ipsum sunt, qui suspectam reddunt, licet frustra.

Mansiones & exempla horum absoluunt & præbent rubefaciencia, v. g. ranunculus, lepidium, vesicatoria, vt cantharides, & caustica, vt ∞ , $\frac{1}{2}$, butyr. $\frac{1}{2}$, ∇ , ∇ . in quibus nempe sal acerrimum est, & spiculis manifestis, rodentibus & pungentibus præditum.

Subiungitur loco coronidis vsus huius doctrinæ. Sicut enim qui bene distinguit, bene docet, vulgata paræmia; ita quoque qui bene distinguit qualitates medicaminum, bene curat. Distinguantur enim hoc ipso 1. quoad qualitates & particulas magis vel minus actiuas, salinas, sulphureas & mercuriales, vnde omnis agendi vis & energia. Distinguantur 2. ratione alterationis & applicationis, vt gradibus intemperiei fiat satis velut certa proportione, singula adhibendo, vbi id opus est. 3. Ratione mixturæ, seu augendum sit vnum alterius accessione, seu retundendum, vnde notitia materiæ medicæ præcedat oportet & præparationem & compositionem.

LIBRI I. SECT. I. CAPVT VIII.

De

*Temperie medicamentorum
frigida.*

VI contrariorum igitur facile patet, quænam sint & dicantur *frigida*; ea nempe quæ tantum abest, vt sulphur sanguinis exalcent, rarefaciant & in motum expandant, vt potius id ipsum deprimant, obtundant, debilitent & refrenent.

Idque videmus per mechanicam quasi, quomodo inuicem calida frigidis medicamenta sint opposita, vt acida obtundant, amara, vt figant acria, vt oleosa acidis in effectu, & hæc illis sint aduersa, atque textura variant mirum quantum.

Hinc duobus modis frigida spectata, 1. *præuatiue* talia sunt, quæ non obtinent particulas actiuas, sanguinem in motum & calorem cientes, sed potius his, sulphure & mercurio, sunt destituta, 2. *positiue*, quæ moleculis & particulis in temperiem calidam inducentibus aduersantur, easdemque eminenter domare apta nata sunt.

Ea vero tria speciatim nominantur, duo passiuæ illa, vt aqua & terra, vnum vero actiuum, acidum rarefacienti alcali contrarium.

Hinc facile fuit regula: Quæcunque sunt terrea, aquea, acida, illa refrigerant vniuoce, & primaria intentione.

Refrigerant 1. *aquea*, serum augendo, & distemperando sanguinem. Vt enim hæc ipsa sulphur distemperant, & salia copiosa dilutione eneruant; ita & exorientem & adauctum in gradu & qualitate calorem in corpore, dictis illis prædominantia, diluunt eadem, & consequenter calorem demulcent, & freno quasi cohibent. Hinc exhausto per purgantia nimis sero & sitis oritur & calor; hinc æstuante corpore & sitis vexat ægros, indicio manifesto, quo indigeat natura, feri nempe sufficienti quantitate.

& contemperatione. Faciunt hocigitur aquæ simpl. & destillata, qua tales, non spirituosa, succi, & alia, imprimis vero si qualitate alia sint obfignata iuuante. Sic (1.) quæcunque aquea simul sunt & nitrosa, vt serum lact. capr. f. & destill. (2.) quæcunque aquea & acidula simul, vt succus cydon, iulebi; illa magis refrigerant. Sic (3.) quæcunque sunt sulphur-aquea; quæcunque (4.) sunt concentrata aquea, illa itidem refrigerant. Istorum exempla præbent sem. papau. sem. 4. frig. mai. recentia, & ex his parata emulsiones refrigerantes & confortantes, alterantes; horum gelatina, gummata, tragac. arab. Cornu Cerui, albumen oui, mucilagines.

Refrigerant 2. *acida*, & his affinia nitrosa, austera, acerba, styptica omnia, quatenus eadem caloris & motus principia in corpore, sal volatile & sulphur, domant, infringunt, obtundunt & figunt. Acida id præstant vegetabilia & mineralia, acetosa, spiritus salis, vitrioli, sulphuris, clyssus $\frac{3}{4}$ ii, tinctura ros. viol. Seu, vt itidem distinctius procedamus, faciunt id (1.) acida aquosa iam dicta; (2.) acido-sulphureo-terrea, vt sunt instar omnium nitrosa, quæ quadratis particulis suis etiam in lingua frigus exprimunt, item nitrosa ex plantarum genere, parietaria, & oleracea pleraque, quæ simul particulis aqueis sunt facta. (3.) Acido-terrea, quæ ipsa sunt austera, tormentilla, bistorta &c. (4.) acida-terrea-aquosa, vt alumen &c.

Refrigerant 3. *terrea, terrosa*, insipida, & sensu medico dulcia, quæcunque demum fuerint, quatenus absorbent & præcipitant humores biliosos in motum actos. Faciunt id (1.) terrea proprie dicta seu *nat. terrea* talia, vt lac luna, lap. bez. conchæ, mater perlar. lapides. (2.) Terrea mucilaginea, terra lemnia, figill. quæ lentore pollent. (3.) Terrea-acidula, vt ligna, sandalum, fl. rosarum &c.

Refrigerant (4.) sed noxie virosa, quæ dicta illa possident quidem, sed ita mixta, vt statui vitali sint contraria, suffocent, & obnubilent spiritus & calidum.

Vñ vero non consistendum est imprimis solis qualitatibus in alterando, non in solo effectu, sed producente; ita frigida quoque

que sunt alia directe, vniuoce talia, alia indirecte, mediate, æquivoce, triplicis generis. Refrigerant se hoc pacto 1. causam tollendo dissipatiua, & poros referantia, & halituositate sua exhalationem procurantia; exterius spiritus vini, intus & extus camphora, it. diaphoretica, quæ disiciunt in motum aptos humores. 2. præcipitantia tum frigida terrea, tum alia, quæ cum dictis etiam ex parte conueniunt, partim differunt, vnde huc referre possumus sulphurea, lac sulphuris, fl. sulphuris, quæ licet calidæ sint, in febre hectica phthifica tamen conueniunt, quatenus absorbent acrimoniam salinam & vlcustollunt. 3. aperientia, quod exemplo amarorum, inprimis cichorii patet, imo & purgantium, rhab. v. g. gialapa & alia sunt calida, & tamen calorem tollunt, ablata causa febris, bile, pituita, salibus fermentatiuis, qua ablata necessum est calorem expirare.

Plus scilicet sapit medicus quam vulgus, vnde quod barbaries in medicinam irruerit, huic quoque cause, si non potissimum, multum tamen debetur, quod solis qualitatibus abstractiue consideratis acquiruerint, neglectis principiis chemicis & interiori nucleo. Et illuc quoque fere referri potest dubium vulgo motum, an acida v. g. acetum ipsum, sint calida, an frigida? Ita acetum non frigidum sed calidum asserunt plurimi, contra Galenum, qui id recte frigidum statuit, quod acrimonia & mortificatio, adde in aliis erosio, rubefactio, caustica vis sit manifesta, quæ sint effectus ignis analogi, adeoque calidi.

Repetendum h. l. nihil dici calidum debere, nisi quod effectum talem in corpore edit, calorem innatum intendit in toto. Id vero non præstant acida, licet in parte videantur calorem quendam conciliare, quod tamen fit per accidens, quatenus asperis spiculis infixis figitur quasi ibi sanguis & subsistere cogitur, vnde ab erosione dolor, a dolore calor & rubor confurgit. Hinc distinximus inter calida sulphurea, & calida salina, illa vocando, quæ particulas habent restaurando calori & intendendo idoneas, hæ quæ minus; illa κατ' ἐξοχήν dicuntur calida, hæ restrictè, & secundum quid, vnde aromata etiam seu quæ sale volat. & sulphure simul pollent, magis calefaciunt, quam sal volat.

sibi relictum. 2. inter usum internum & externum, vel toti & parti debitum; quod ex dictis patet.

Ita vero longe melius res expediri & intelligi potest, quam si dicamus, esse calida per se, id enim fallit, refrigerare per accidens, potius enim contrarium verum est. Vt videmus nihil magis flammæ esse contrarium, quam acetum; ita & in corpore nihil acidis magis calorem extinguit.

Idem etiam valet de nitrosis, neque enim de nihilo plane est, quod Democritus ad figuras sapores retulit, si simul non tam externæ solum huius qualitatis, sed & interioris, texturæ habeatur ratio.

Ex dictis vero facile gradus frigidorum & ordines patere queunt; qui differunt pro externo vel interno applicationis usu. Vt enim, tactu teste, dantur *frigoris & frigidorum corporum gradus*, secundum quos etiam effectus diuersus confargit; ita quoque ex recensione dictorum quoad internum usum gradus facile perspicuntur. *Primo gradus frigida sunt aquea, terrea, plantæ nitrosæ, subacidæ, ut violaria, parietaria; reliqua pro horum modulo secundo, tertio & ulteriori gradu, adeoque omnino ultra primum gradum refrigerant acetum, & spiritus acidi salini, contra ac nonnullis visum est.*

Cum igitur & hæc satis actiua sint, merito & in horum usu medio tutissimus ibis. Sunt frigida antidotum calidi & oppositum in effectu, hinc poros coarctant, exhalationem prohibent, illapsum abarcent, motum humorum quasi concentrant, unde præbent medicis *incrassantia, coagulantia, repellentia, defendentia, intercipientia, ambustis debita, & corrodentibus, quin & narcotica, quatenus spirituum impetum refranant.* De quibus agit Hippocr. 5. aph. 23. *Frigido, inquiens, in his utendum, unde fluit aut fluxurus est sanguis; non quidem eodem loci, sed circa ea loca unde influit, (exemplo hæmorrhagiæ narium, ubi frontalia & anacollemata profunt) partium, pergit, ardoribus inflammationibusque ad rubrum colorem tendentibus ex recenti sanguine (in principio) eadem profunt; inueterata vero frigidum nigrefacit. Erysipelas etiam non exulceratum (terrea & sicca, non item*

item

item aquea & acida) iuuat. Quibus vero minus conueniat frigida, *seq. aph. 24.* addit: frigida (actu talia, cruda, item acida, nitrofa) pectori inimica, tussesque mouent, sanguinis fluxiones & catarrhos caufantur.

Vtut vero (1.) pauciora fint frigida calefacientibus, cum magis ordinarie succendiculis egeat calor & fomite, quam extinguentibus, quod depletione sanguinis quoque fieri potest; illa tamen satis sunt actiua & sufficientia.

(2.) Frigida magis vnuerfaliter alterant, quatenus æquali & generali modo calori modum dicunt, qui in corpore prædominatur & vbique actiuus est, vbi præfidet, & hæc illa architectatur pro viscerum diuersis modulis. Specifica vero cum sint, quæ calidum huius vel illius visceris respiciant, in quo sanitas & vita consistit, idem de frigidis expectari nequit; sed illa moderantur potius caloris excedentis hic illic additum gradum & qualitatem.

Frigida quarto gradu, præterquam actu talia & externa, non dantur, proprie loquendo, si de qualitibus eorundem manifestis sit sermo; opium enim & similia stupefactoria non sunt frigida, quod falso olim putarunt, vnde in compositionibus philoniorum & aliis, imo in ipsa theriaca plura aromata calida, loco correctorii addiderunt frustra.

LIBRI I. SECTIO I. CAPVT IX.

De

Temperie medicamentorum humida & sicca.

VT vero calida & frigida calidum innatum, seu sanguinem, eiusque partes oleosas contemperant; illa restaurando, hæc refrenando; ita idem quoque in qualitibus passiuis valet, quippe quæ humidum radicale, vitale nutritibile serum, alterant, humida sc. & sicca; illa augendo, hæc imminuendo.

Pro-

Pro faciliori intellectu consultum videtur nobis humiditatis omnis principium statuere, ut reuera est, aquam, siccitatis terram. Imo hæ ipsæ duæ qualitates sunt & dicuntur passivæ ideo, quod a principijs chemicis passivis dictis actionem & vires indispiscantur, actiuorumque viribus auscultent, & illorum sint vehicula.

Quæcunque igitur gaudent partibus aqueis, passivæ se habentibus, nec dictis activis principijs adeo facta sunt, ea sunt humida, uti sunt tum aquea liquida quævis, tum aquea concreta. Liquidorum exempla præbent aqua & destillata, serum lactis, imo vinum ipsum; concretorum radices gummosæ. & mucilaginea quævis, imo olea omnia aquosa, seu sulphur-aquea.

Neque obstat spiritiosa sulphurea, ut Ψ , & acida, ut ω us Θ lis, Θ li, siccare; illa calorem augendo & dissipando serum, hæc constringendo & coagulando. Ψ fortis (dephlegmatus) in tantum desiccet instar ignis, inquit Verulam. H. V. & M. p. 47. ut & albumen oui immisum candefaciat, & panem torreat. Item Ψ nostras, ait Hoffm. præf. l. de M. O. siue ex fecibus factus, siue ex tritico, speltaue, siue ex baccis iuniperi, tam infestus est hepati, (immodico usu,) ut duorum triumve mensium spatio colliquatione introducta, (lymphæ blanda rosida humectatione destructa,) hydropem fecerit, quæ omnibus funesta fuit.

Differunt vero & hæc gradibus suis; Primo gradu humectant aqueo-terrea & concreta sicca, ut glycyrrhiza, violæ, gummi arab. althæa, scorzon. Secundo aquea liquida & mollia, diversis mansionibus, ut olea ipsa & gelatinæ, nisi tertio hæc humectare respectu priorum velimus dicere. Humectant nempe talia, ut & siccant siccantia, magis substantifice, variantia, ut monuimus, interno vel externo usu. Hinc olea v. g. vlcerebus, quæ siccare & tergi postulant, minus conveniunt; aquea in ariduris faucium minus, quam lubricantia oleosa, non tam facile dissolubilia, vnde & remollientia talismodi mucilaginosis debent velut animam.

Cumque hæ sint passivæ qualitates, quæ summa vi operari neque-

nequeant, sine actiuis, calore vel frigore coniuncto insigni; humida quoque & sicca eminenti tertio vel quarto gradu non dantur, in se, sed quæ id præstare queunt, alterutra actiua sigillata esse oportet.

Sicca porro sunt, vi dictorum, omnia ea quæ principio terreo vel quasi tali constant; terreo, inquam, si sermo sit de siccantibus in se, uti passiva est qualitas. Sunt enim & siccantia potentialia, quæ non id tam præstant in se, quam mediante calore, quo adaucto, vel rarefacto & expanso magis, necessum quoque est, dissipari humiditatem.

Terrea igitur siccant primo gradu quasi imbibendo & absorbendo, potissimum externe. Interius enim potentius siccant spirituosæ & actiua simul. Hinc creta, cerussa, lac lunæ, pompholyx in vlceribus, intertrigine, laxitate, putrilaginoso ichore optima sunt. Item aqueo-salina, vel sulphurea, ut thermæ. Siccant secundo gradu terrea salina alcalina quæuis, ut amaricantia, acris, aromatica, cinam. *abfinth. rhabarb.*

Siccant tertio gradu resinosa, ut camphora, euphorbium; terrea auitera, ut vitriolum, alumen vstum, gallæ, mercurius præcipitatus, & alcalia, calx viva &c. Quæcunque itaque maiori gradu sunt sicca, eadem fere pollent simili gradu caloris, hinc non dantur sicca quarti gradus, quæ non simul sint vrentia, ut mercurius sublimatus, arsenicum &c.

Ex singulis hæctenus dictis efficitur, nullum esse vitium corporis, nullum morbum, cui non suum sit remedium, idque non vnum sed multiplex, adeoque maximam medicamentorum esse copiam, ut non tam de inuentione amplius, seu accessione plurium, quam de imminutione seu selectu debeamus esse solliciti. Non tamen curta supellectili instructum esse oportet medicum, sed copia rerum, copia materiæ medicæ, ita ut non tam molem simul solam, quam virtutem æstimemus, memores plus valere vnum granum piperis, quam centum grana papaueris. Selectus exercitus, militibus constans robore corporis & animi præstantibus, præstat sæpe copiosis phalangibus.

Multum igitur interest, manuducere phillatos, ad praxin

non per ambages, sed per rectam & regiam viam, edicendo, quænam sint genuina purgantia, genuina & probatiora emetica, cephalica, bezoardica & reliqua, tum simplicia, tum composita, tum Galenica, tum chimica. Nosse oportet, quæ recepta sint in usum, quæ exoleuerint; nosse cynosuram & regulam, ne laudibus etiam immodicis medicamentorum chemicorum quorundam irretiamur & fallamur, quæ primo inflant hominum spes, hinc destituunt.

Lapis Lydius est experientia, rationi innixa. Qui cognoscenda materiæ medicæ operam nauare cupit, ex praxi æstimare, debet, ex praxi informari, non vero scepticum agere, dubitare de omnibus, negligere vulgata & euporista, inhiare meris arcanis. Sane hi turpiter se dant, & raro vel nunquam ad felicem portum appellant, nedum solida scientia imbuunt animum. Hinc legendus est *B. Ludonici* in dissertat. pharmaceut. aliique probatiores auctores, qui reformare hac in parte felici cum successu cœperunt medicinam, seu repurgare potius, & selecta a minus talibus proponere. Dandum est aliquid, imo plurimum experientia, etiam seculorum effluxorum, vnde nec veterum materiam spernere debemus vel vilipendere, modo selectum adhibeamus, selectum in materia ipsa, selectum in præparando, selectum in componendo, ita nitidam & sufficientem habebimus copiam.

LIBRI I. SECTIO II, CAPVT I.

De

Emollientibus.

ET hætenus quidem egimus de præcognitis quasi generali cognitione simplicium, quomodo se erga corpus nostrum gerant, quomodo item cognoscenda sint, & diiudicanda; iam ad vires speciales deuoluimur, hinc ad specialissimas quoque transituri, & primo quidem loco ad illa, quæ secundis qualitatibus agere diximus, in specie EMOLLIENTIA.

Vetus dictum est Methodicorum, quicquid strictum est, esse laxandum, & vice versa, quod apprime valet de emollientibus. Si enim